

I livets villervalla

Jörgen Håkansson

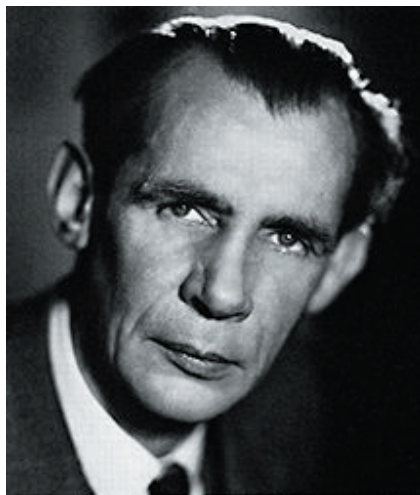
I livets villervalla

Jag är en liten gosse jag,
som går i skolan varje dag.
Och när jag slutat där en gång,
då går jag ut i världen på livets smala spång.
Och när jag över spången gått,
då får jag skörda vad jag sätt.

Nils Johan Einar Ferlin föddes i stadsdelen Klara i Karlstad 11 december 1898. Även den värmländska metropolen har sina Klarakvarter, fastän av annan karaktär än de, som den blivande poeten senare skulle bli förknippad med i Stockholm. Nils Ferlins mor hette Elin Natalia och var dotter till en byggmästare i Karlstad. Mellan mor och son rådde under hela livet ett mycket kärleksfullt förhållande. Faderns namn var Johan Albert Ferlin och han kom från en dalsländsk bonde- och prästsläkt. Han var journalist till yrket, redaktionssekreterare på Nya Wermlands-Tidningen. Nils hade två systrar, Lisa, född 1896, och Ruth, född 1900.

Dikten ovan skrev Nils när han var i tioårsåldern. Han avslöjar redan här sin fallenhet för sitt kommande yrke. 1908 flyttade familjen till Filipstad där fadern fått anställning som redaktör för den nystartade tidningen Bergslagen. Redan påföljande år gick tidningsföretaget omkull och familjen kom i ekonomiskt trångmål. På hösten reste fadern till Karlstad för att söka arbete. Där hittades hans döda kropp flytande i Klarälven. De följande åren blev en bekymmersam tid för den faderlösa familjen. Nils tog ändå realexamen och därefter följde ett kringflackande liv där han provade många olika arbeten och i hemtrakten kallade han sig själv "busen Fabian." Vid 1910-talets mitt inledde han sin teaterkarriär, skrev revykupletter och visor, bildade ensemble och sjöng sina visor för betalande publik i Filipstad, där stadens koryféer gisslades.

I början av 20-talet blev den unge Nils elev på Elin Svenssons teater-

Nils Ferlin

skola i Stockholm. Han fick här en bra grund för skådespelaryrket och blev i många avseenden en skicklig scenartist. Flera av hans kurskamrater, t.ex. John Elfström, Elof Ahrle, Harald Beijer och Weyler Hildebrand, blev både kändisar i yrket och hans vänner. Under hela återstoden av decenniet uppträdde han, ofta tillsammans med dessa, som s.k. "bandaktör", d.v.s. skådespelare i olika resande teatersällskap. Dessa sällskap drog runt i landet och spelade teater även på mycket små orter.

I mitten av 20-talet hade Ferlin planerat att ge ut en bok med titeln "Ur busen Fabians poesialbum", som skulle innehålla "visor och infall." Av olika anledningar gavs den inte ut. En del av det tilltänkta innehållet kom sedan med i hans debutbok "En döddansares visor" från 1930. Här finns humor, formfulländad vers och dråpliga formuleringar, som påminner om en äldre mästare som Fröding, t.ex. "I livets villervalla." Men här finns också en mörk och bitter samhällskritisk ton. Stor betydelse för bokens utgivning hade diktaren Sten Selander, som tillika var litterär rådgivare åt Bonniers förlag. Selander ägnade den också berömande recension i DN. En ur pressetisk synpunkt tvivelaktig dubbelinsats, men värdefull för Ferlin.

Poesihörnan

Här kommer femte bidraget i vår poesihörna, där vi presenterar en och annan dikt och berättar lite om författaren. Det är Jörgen Håkansson som står för urval och presentationer.

Livet i Klara

Under femton år från slutet av 1920-talet till 1944 kom huvudstadens Klarakvarter att bli Ferlins egentliga "tummelplats." Här fanns tidningsredaktionerna och bokförlagen där författarna och de frilansande journalisterna kunde sälja sina texter och konstnärerna sina bilder och illustrationer. Som mest fanns i Klara 11 dagstidningar. Därtill kom veckotidningarna, tidskrifterna och fackförbundstidningarna. Här fanns billiga hotell för de nyanlända eller de som saknade en egen bostad. I Klara fanns krogar och kaféer som näringsställen och mötesplatser. Stadsdelen blev i stor utsträckning de självlärda skribenternas och konstnärernas eldorado. De som kom hit, från framför allt arbetarklassen, kunde här kursa sina alster. I området fanns också den syndikalistiska tidningen Arbetaren, som tillhörde de bättre köparna av bohemernas produkter. Honoraren var i allmänhet små, men redaktionerna hade behov av frilansmaterial eftersom deras anställda personalstyrka var liten, ibland obefintlig.

Om livet i Klara har Erik Askklund skrivit en roman "Bröderna i Klara". I den medryckande skildringen skymtar författare som Gunnar Ekelöf, Artur Lundkvist, Moa och Harry Martinsson, Ivar Lo-Johansson, Eyvind Johnson, Ragnar Jändel och trubadurer som Lille Bror Söderlundh, Gunnar Turesson, Josef Briné och Tor Bergner samt konstnären Sven X:et Eriksson. På Café Cosmopolite, i centrum mitt emot huvudpostkontoret på Vasagatan, samlades ofta dessa levnadskonstnärer för livliga diskussioner, måltider, skapande arbete, musik och sång. Och här kunde plötsligt Fabian Fallin, Nils Ferlins alter ego, bryta ut i en yster steppdans eller armbrytning.

Under sin "Klaraperiod" gav Ferlin

ut tre diktsamlingar och betraktades alltmer som en etablerad författare. ”Barfotabarn” låg på bokhandelsdiskarna 1933 och i den finns en av hans mest citerade dikter: ”Du har tappat ditt ord och din papperslapp...” Samlingen fick positiv kritik vilket medförde att han fick lättare att publicera sig i tidningar och tidskrifter.

Hans nästa samling hade titeln ”Goggles” och kom ut 1938. Många menar att detta är Nils Ferlins viktigaste verk. Här kommer framför allt sorgen efter moderns död 1936 till uttryck i flera dikter som ”Kärlekens ögon de blåklintsblå” och ”Cirkus Tigerbrand.” I dikten ”Den stora kometen” blir detta fenomen det järtecken inför vilket människors låghet och skenhelighet avslöjas.

I följande kollektion ”Med många kulörta lyktor”, som utkom 1944 finns drag av återblickande, som kan hänga samman med att Ferlin vid sammanställandet hade lämnat Klara och Stockholm tillsammans med sin blivande hustru Henny. ”På Arendorffs tid” är en av sådana dikter.

Nästföljande diktsamling blev ”Kejsarens papegoja” 1951 där hans Gudstivvel gestaltas i ”Jag åkte bil”, och i flera andra dikter behandlar han existentiella frågor.

Det dröjde ytterligare sju år innan ”Från mitt ekorrhjul” kom ut 1957. Jag vill här stanna vid en av dessa dikter, där Ferlins samhällssyn, medkänslan med de utstötta och intresset för Kristus manifesteras:

Innan ditt rike blev kartlagt

Det var bara tokar och dårar,
som lyssnade till dej först.
Det var slavar och skökor och ogärnings-
män,
men då var ditt rike störst.

Det var bara enkla själar
och själar på undantag.
Sen byggdes det katedraler
och kyrkor av alla slag.

Och påvar kom det och präster,
som tvistade om vart ord
du fällt på din korta vandring
på denna bullrande jord.

Men tokar var det och dårar,
som lyssnade på dej först.
Det var innan ditt rike blev kartlagt
och då var ditt rike störst.

Redan i rubriken ställer Ferlin det högtidliga ordet ”rike” mot ett mera vardagligt ord ”kartlagt.” Vem han talar om är inte helt klart från början. I första strofen nämner han ”tokar” och ”dårar”, men i hans text låter de orden inte nedlåtande. Inte heller ”slavar”, ”skökor” och ”ogärningsmän”. Det var ju egentligen de, som förstod bäst att den de lyssnade på, Jesus Kristus, var något stort och heligt; ”men då var ditt rike störst”, skriver han. Då gjorde Jesus sin största insats på jorden, menar Ferlin. Det var dessa människor som mest behövde höra Guds ord för att tro och kunna kravla sig upp.

Sedan kommer kritik mot kristendomen. ”Sen byggdes det katedraler/ och kyrkor av alla slag.” I nästa strof: ”Och påvar kom det och präster/ som tvistade om vart ord.” Det är Gudsriket, Ferlin syftar på redan i rubriken, det högtidliga ord som står som kontrast till ”kartlagt.” Hur kartlades Gudsriket? Det byggs katedraler och kyrkor förstas, menar Ferlin och det kommer påvar och präster, det uppstår en katolsk, en ortodox, en protestantisk kyrka, men det andliga livet är svårt att kartlägga, det måste uppstå hos var och en. För Jesus var det de ”enkla” själar som var viktigast.

Diktens port

1945 gifte sig Nils Ferlin med Henny Lönnqvist. De bosätter sig i Roslagen utanför Norrtälje. Nils är sliten efter de hektiska åren i Klara och drabbas periodvis av djupa depressioner med sjukhusvistelser som följd. Under åren 1942-46 var Nils Ferlin innehavare av Frödingstipendiet. 1950 tilldelades han De Nios pris och 1955 fick han ett av vårt lands finaste priser till en lyriker, Svenska Akademiens Bellmanpris. Diktsamlingen ”Från mitt ekorrhjul” blev den sista han själv gav ut. Efter en längre tids sjukdom passerade Nils Ferlin den yttersta grinden 21 oktober 1961 på Samariterhemmet i Uppsala. Följande år var hans sista diktsamling ”En gammal cylinderhatt” ute i handeln.

Människan sitter vid Diktens port
som hon alltid gjort.
Hon sitter med uppdragna ögonbryn
och ser mot skyn.

K G Bejemark har utfört två statyer Ferlin. Den första placerades i Filipstad där poeten sitter på bänken i parken med sin cylinderhatt blickande ut över Skillerälven. Den andra är i något förminskad storlek med diktaren stående framför Sankta Clara kyrka i Stockholm.

1962 grundades Nils Ferlin-sällskapet, då också Ferlinstipendiet inrättades. Det första stipendiet 1963 tilldelades Ruben Nilson. 2016 års pris har tilldelats Lars Norén. Sällskapet ger sedan 1968 även ut tidningen Poste Restante, som behandlar artiklar om Nils Ferlin och presenterar pristagarna. Tidningen utkommer med två nummer/år.

Jenny Westerström har skrivit en omfattande doktorsavhandling om Nils Ferlin.

Hur ska vi uppfatta Nils Ferlin?

En viktig orsak till att Ferlin blev och är så populär samt nådde ut och fram till läsarna är dikternas form. I motsats till innehållet använde han formen på ett ibland medvetet insmickrande sätt. Formerna, det rytmiska språket, rimmen, anknytningarna till folkliga ramsor, folkvisor, Bibeln, psalmer och frälsningssånger, var ett sätt att sälja ett svårt innehåll med hjälp av en populär förpackning. Själv menar han, att uppfatta lyrik med synen fordrar mera av både intelligens och fantasi än att uppfatta den med hörseln, ”och det är via den regeln jag tror att lyriken kan utträta något.” Många av hans dikter har en melodisk form och rytm. Han reciterade dem själv, gärna inför publik, på scen och i radio. Den melodiosa formen och rytmen har säkerligen bidragit till att så många av hans dikter blivit tonsatta.

Nils Ferlin var emot extremistiska ideologier som fascism och nazism. Han var intresserad av religion och mitt i sitt egensinne och sin särart, var han en ”beroende” diktare. Därför behövde han texter att utgå ifrån och förhålla sig till. Bibeln tillhandahöll många sådana och just härifrån kommer många av hans flitigast använda motiv och symbolvärld. Andra motiv i hans diktning

är döden, omtanken om de små och svaga, oron och ångesten, narren och gycklaren, stjärnorna och den stora kometen. Men lika lite som han ställde upp för någon politisk rörelse stödde han något religiöst samfund. Präster och predikanter tillhör tillsammans med den känslolösa borgaren/företagaren och den politiske strebern, de vanligaste måltavlorna för hans satir. Han stod utanför alla litterära kottierier och grupperingar. Även om han umgicks nära med författarkolleger ställde han inte upp på några gemensamma litterära program eller manifest.

Ytligt kan man tycka att hans popularitet är svårförståelig. Motiven i hans diktning är långt ifrån inställsam

eller publikfriande. Flertalet dikter och visor är mörka och speglar ett liv där de flesta strävanden och drömmar är fåfängliga och döden ständigt närvarande. Men hans diktsamlingar har sålts i större upplagor än någon annan svensk poets.

I Ferlins sista diktsamling finns dikten ”*Julafton*”. Den är värd att begrunda inför vårt stundande julfirande.

Julafton

En jordisk familj i ett jordiskt hus,
under lumalampans mysterieljus
där rökskyar ringla lätta,
de bänka sej tungt tillrätta.

De bänka sej tungt vid bord och spis
vid mumma och lutfisk, rotmos och gris.
På fädrens vis,
de äta sej stadigt mätta,
ljuvligt och gruvligt mätta.

Allt sker till den nyfödde frälsarens pris
varom änglar i plast berätta.

En jordisk familj i ett jordiskt hus
ger föga stort att beskåda.
Vår herre däruppe i rymdens brus
månade väl därför råda –
Vår herre däruppe som tänder
stjärnornas fladdrande bränder.